

Folktra och folksägnar i min hembygd.

(julen påsk, kreaturen m. m.)

De gamla vidskepliga seder och bruk, som för ett 50-tal år sedan och mera förekommo i min hembygd ha nu försvunnit. Men minnet av dem lever dock ännu kvar, och många äro de historier som de gamla veta berätta om trolldom och skrock.

Jag skall nu försöka återgiva några, vilka omtalats för mig av arrendatorn Carl Eriksson, Grythytted.

Julen var barnens men även tomtarnas högtid och varje omtänksam hushåll lagade alltid, att tomten då fick en extra förplägnad. Förutom julgröten, som på inga villkor fick saknas, skulle tomten

(9 sid)

dessutom ha en ny beklädnad, en grå radmalkostym
och en röd lura.

Även husdjuren skulle ha sin bästa från julbordet.
Det skulle stå ett fat under bordet på juleatten,
och i detta skulle husbonden, under det han åt på
kvällen, lägga ner av allt, som fanns på bordet,
såsom bröd, fisk, gröt samt suppen och ölet. Sedan
skulle han på julemorgonen, innan han for till
kyrkan, dela ut detta bland sina djur och trodde
att de därigenom skulle stå sig bra under året.

Ville man ha sina fisknät riktigt givande, skulle
man på natten till den 6 eller 7 januari smygga sig
in i ladugårdarna och klippa litet ull av fårarnas lår-
lårer och på svansen och likaledes klippa hår och

tagel av hastarna. Men detta måste för att ha åsyftad
verkan ske i en hemlighet. En del gick långa vägar,
ibland halva milen för att få något av nämnda
vara, vilken sedan sparus till träd, som bandes in
i näten, för att dessa därigenom skulle bliva mera
givande.

Det var icke endast om julen, som man
hyste allhandla vidskräpliga föreställningar ~~utan~~
utan ännu och kanske i ännu högre grad under
påskan.

Påsktiden börjar med palmsondagen.

Sedan kommer ask- eller fläskmåndag, fettisdag,
dymmelauddag, skärtorsdag, långfredag och stäcki-
eller smörtörddag. Om det på palmsondag blåste
från söder, tog norrmännen alla tjädrar, men blåste
det från norr, tog sydmännen de präktiga fåglarna

Senast om fläskmåndag skulle fläsket vara

44
rakt till fettisdag, vilken betraktades som en stor fest-
dag med sina bullar. Sömmelousdag och skärtorsdag
var varji husmoder räddad att sälja något från sin
ladugård, såsom mjölk och smör. Det var hennes skyf-
tighet att bevara det så väl, att trollen ej kunde
göra sig någon förtjänst därav.

För långfredagen fanns en hel mängd föreskrifter,
som noggrant måste iakttagas. Då skulle varji
husmoder, som ville skydda sina djur mot troll-
dom, vara i ladugården i soluppgången och visa
sin paradisdräkt för djuren, samt med sitt linne
slå tre slag över ryggen på varji djur. Sedan
det var gjort, kom turan till hänsen, som skulle
räknas och vägas. Räkningen tillgick på så sätt,
att ett stort karband lades på ladugårdsgolvet
och inom detsamma skulle hänsen räknas på en
gång. Det var nog ett svårt arbete för dem,

som agde många, men ännu mycket viktigt, när räven, sedan det skete, inte kunde röva bort något av hönsen. Sedan skulle de vågas, men var försiga och så, att vikten ej syntes, varefter varken räv eller hawk kunde göra någon skada på dem.

Den dagen skulle man akta sig för att ligga länge, när den, som gjorde det, fick s. k. långfredagsbas, vilket inte var så värt angenämt. Det tillgick så, att någon, beväpnad med ett björkeris, gick in till den sovande och priskade honom ganska grundligt på bara skinnut, och sedan blev denna kallad för långlaten.

På smörldag skulle man ordna med smärt på alla vetenskapliga vis och stänga alla spjån för att slippa trollens påhälsning för soluppgång på påskmorgonen. Men man var dock med denna försiktighetsåtgärd ej säker att slippa deras påhäls-

66
ning. Däför brukade man skjuta in massa påsk-
smällor och trodde, att trycksacket därav skulle bli
bortskrämda.

En sed, som ännu är mycket allmän är att rita
påskgubbar, vilket dock hör till barnens påskbestyr.
Dessa ha under påskveckan mycket brätt med att
rita påskgubbar åt varandra, och på påskaftons-
kvällen sidda kasta kasta in dem i stugorna, för
att ingen skall veta, vem det var, som var ute med
gubbar.

Ville man ta den inreborade kraften ur gräset
för någon, skulle man de tre sista dygnen före mid-
sommars vid midnattstiden braga en lakan över de
åkrar, kraften skulle tas ifrån. Man skulle vara vit-
klädd och medföra en flaska, i vilken laggen skulle
samlas, som blev på lakant. Sedan gavs denna dag

man, i den tron att de skulle få all
den kraft, som gräset innehåller.

Om man vill ha sina djur riktigt
feta skulle man sista torsdagskvällen på natten i
solnedgången hugga huvudet av en huggorm, borra
hål i tröskeln till stallet eller ladugården och
därin nedlägga det avhuggna huvudet. Då det
lades ned skulle man tre gånger säga: "Lå slät,
som du har varit skall alla mina djur", varefter
en träplugg slås ned i hålet.

För att skydda sina hästar och kor
från att ridas av maran, skall man hänga upp
en lir i taket i stallet eller ladugården, en söt,
som på sina ställen finns kvar än i dag.

Då en ko köptes, skulle man, innan hon
laddes in i ladugården, blöta en brödkaka i

brunnen eller källan och låta hon få äta upp.
Därigenom skulle hon trivas bra på det nya
stället.

En annan sän än vinna detta mål var
att slå hon i skallen med en eldbrand, innan
hon leddes in i ladugården.

Det mest effektiva sättet torde var föl-
jande. Då en ko blivit köpt och man kom med
hennes till första grunden, som hörde till ägarna,
måste hon göra helt om och gå baklänges genom
den, när hon annars skulle komma än van-
trivas på gården. Och då en häst blivit köpt
och man kom hem med honom, måste han, innan
han leddes in i stallen, först in i köket och
dricka vatten ur kokgrytan.

På en galge, där någon blivit hängd

och sedan uppspikad för andra tior narnagel,
skulle man passa på att få någon av de sjukar,
varmed den döde blev fastspikad. Lyckades man,
skulle man sedan tillverka btsel av dem, när
hästarna därigenom skulle bli feta och morska och
befriade från trældom o. d.

1